

13. Ганечко О.М. Правове регулювання соціального захисту громадян похилого віку в Україні. Автореферат дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.05 / О.М. Ганечко; Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля. – Луганськ, 2012. – 18 с. – С. 1.

14. Державна політика у сфері старіння. Виконання Мадридського Міжнародного плану дій з проблем старіння: націон. семінар // [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://www.minpraci.gov.ua>.

УДК 349.3

Тищенко Олена Володимирівна,
доктор юридичних наук, доцент
професор кафедри трудового права
та права соціального забезпечення
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

СОЦІАЛЬНІ СТАНДАРТИ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

У статті досліджуються проблеми законодавчого забезпечення соціальних стандартів в Україні у контексті євроінтеграції, визначається відповідність встановленого прожиткового мінімуму як базового соціального стандарту реальним потребам населення.

Ключові слова: соціальний стандарт, прожитковий мінімум, євроінтеграція, соціальне забезпечення, бідність.

Tyshchenko O. Social standards in Ukraine: problems of European integration

The article investigates the problems of legal provision social standards in Ukraine in the context of European integration. A compliance with the subsistence minimum as the basic social standard real needs of the population is indicated.

Key words: social standards, living wage, European integration, social security, poverty.

Тищенко Е.В. Социальные стандарты в Украине: проблемы евроинтеграции

В статье исследуются проблемы законодательного обеспечения социальных стандартов в Украине в контексте евроинтеграции. Определяется соответствие установленного прожиточного минимума как базисного социального стандарта реальным потребностям населения.

Ключевые слова: социальный стандарт, прожиточный минимум, евроинтеграция, социальное обеспечение, бедность.

Актуальність дослідження. Сучасні соціально-економічні тенденції розвитку України засвідчують кризові явища у сфері соціального забезпечення, що не узгоджується з подальшим поступом нашої держави в Європу як рівноправного партнера. Показником якісної соціальної політики є реалізація державних соціальних стандартів, що вказує на політику держави загалом. Формування ефективного національного соціально-забезпечувального законодавства, узгодженого з європейськими традиціями та соціальними стандартами, має стати головним завданням розбудови нової європейської держави.

Стан дослідження. Проблематика правового регулювання державних соціальних стандартів в Україні не є новою для дослідження в доктрині права соціального забезпечення. Цю тему у своїх роботах висвітлювали українські вчені: В.М. Андріїв, Н.Б. Болотіна, К.Г. Волинка, О.Л. Кучма, О.М. Пищуліна, С.М. Прилипко, С.М. Синчук, Б.І. Сташків, О.Г. Чутчева, М.М. Шумило та інші. Разом з тим розвиток національного законодавства України потребує й надалі глибокого вивчення та аналізу концептуальних основ соціального забезпечення, якими беззаперечно є державні соціальні стандарти.

Метою цієї статті є дослідження проблем реформування законодавчого забезпечення встановлення прожиткового мінімуму як базового соціального стандарту, на основі якого визначаються соціальні гарантії для населення, а також аналізу відповідності соціальних стандартів, встановлених в Україні, європейським тенденціям.

Виклад основного матеріалу. У лінгвістичному розумінні поняття «стандарт» (від англ. standard – норма – взірець) визначається як зразок, еталон для наслідування [1, с. 678]. Враховуючи гуманістично-суспільний зміст поняття «соціальний», «соціальні стандарти» можна визначити, як встановлені на законодавчому рівні норми та нормативи сукупності товарів та послуг, необхідних для забезпечення гідної життєдіяльності людини. Існування сучасної цивілізованої держави неможливе без визначення стандартів соціального забезпечення. Адже саме соціальні стандарти дозволяють визначити якісні характеристики добробуту населення держави.

На законодавчому рівні вперше стандарти соціального забезпечення були визначені Загальною декларацією прав людини, прийнятою і проголошеною Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй 10.12.1948, згідно з якою кожна людина має право на такий життєвий рівень (включаючи їжу, одяг, житло, медичний догляд та

необхідне соціальне обслуговування), який є необхідним для підтримання здоров'я і добробуту її самої та її сім'ї, й право на забезпечення в разі безробіття, хвороби, інвалідності, вдовства, старості чи іншого випадку втрати засобів до існування через незалежні від неї обставини; материнство і дитинство дають право на особливе піклування і допомогу (стаття 25) [2]. Таким чином, були закладені підвалини соціальних стандартів, на яких має базуватися політика держав – членів ООН. 28.06.1952 Міжнародна організація праці прийняла Конвенцію «Про мінімальні норми соціального забезпечення» № 102, якою встановлювались мінімальні норми соціального забезпечення, що має вагомое значення для встановлення державних соціальних стандартів та гарантій [3]. Протягом тривалого часу вказана Конвенція не була ратифікована Україною, і лише нещодавно Законом України «Про ратифікацію Конвенції Міжнародної організації праці про мінімальні норми соціального забезпечення» № 102 від 16.03.2016 № 1024-VIII держава Україна нарешті взяла на себе зобов'язання щодо виконання положень цього програмного у сфері соціального забезпечення документа. Принцип покращання стандартів соціального забезпечення також покладено в основу Європейського кодексу соціального забезпечення, прийнятого Радою Європи 16.04.1964 [4]. З огляду на це соціальна політика держави повинна стати дієвим функціонально-значимим інструментарієм для реального впровадження ефективного соціального забезпечення населення. Добробут населення держави, підвищення життєвого рівня є тими чинниками, котрі вказують на соціально-правове становище громадян держави і на реалізацію принципу справедливості у сфері соціального забезпечення.

Якісні та кількісні характеристики суспільного благополуччя базуються на економічних можливостях такої держави. У юридичній літературі державні соціальні стандарти визначаються як встановлені законами, іншими нормативно-правовими актами фактори та основні вимоги до якості та рівня життя населення, що гарантуються Конституцією країни і базуються на системі науково-обґрунтованих норм і нормативів та показниками їх виміру. Існування соціальних стандартів, що відображають якість життя, дозволяє здійснювати ефективну соціальну політику, закладаючи необхідні для виконання умови в бюджет. Соціальна політика є ефективною тільки тоді, коли базується на дієвій системі стандартів, відповідальності за їх виконання,

проведенні аналізу причини тих чи інших явищ, диспропорцій [5, с. 13]. У Законі України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» від 05.10.2000 № 2017–III записано, що державні соціальні стандарти – встановлені законами, іншими нормативно-правовими актами соціальні норми і нормативи або комплекси, на базі яких визначаються рівні основних державних соціальних гарантій. Базовим державним соціальним стандартом є прожитковий мінімум, встановлений законом, на основі якого визначаються державні соціальні гарантії та стандарти у сфері доходів населення, житлово-комунального, побутового, соціально-культурного обслуговування, охорони здоров'я та освіти [6]. Наказом Міністерства праці та соціальної політики від 17.06.2002 № 293 було затверджено Державний класифікатор державних стандартів та нормативів, згідно з яким на основі прожиткового мінімуму як базового державного соціального стандарту у сфері доходів населення визначаються розміри мінімальної заробітної плати та мінімальної пенсії за віком, неоподатковуваний мінімум доходів громадян, розміри державної соціальної допомоги, виплат за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням, розміри інших видів соціальних виплат. Прожитковий мінімум застосовується також для загальної оцінки рівня життя в Україні, що є основою для реалізації соціальної політики та розроблення державних соціальних програм [7].

Прожитковий мінімум – вартісна величина достатнього для забезпечення нормального функціонування організму людини, збереження його здоров'я набору продуктів харчування, а також мінімального набору непродовольчих товарів та набору послуг, необхідних для задоволення основних соціальних і культурних потреб особистості [8]. Прожитковий мінімум обчислюється відповідно до Методики визначення прожиткового мінімуму на одну особу та для осіб, які відносяться до основних соціальних і демографічних груп населення (далі – Методика), затвердженої спільним наказом Мінпраці, Мінекономіки та Держкомстату України від 17.05.2000 № 109/95/157. Ця Методика встановлює єдиний порядок розрахунку прожиткового мінімуму в розрахунку на місяць на одну особу та для осіб, які відносяться до основних соціальних і демографічних груп населення в Україні: дітей віком до 6 років; дітей віком від 6 до 18 років; працездатних осіб; осіб, які втратили працездатність. Проблема полягає в тому, що розрахунки здійснюються, виходячи із наборів продуктів

харчування, наборів непродовольчих товарів та наборів послуг для основних соціальних і демографічних груп населення, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 14.04.2000 № 656. Розрахунки вартісних величин наборів здійснюються за кожним продуктом і товаром, виходячи із норми та середньої ціни для кожної соціально-демографічної групи, а також із врахуванням статевовікової структури населення. Таких позицій для працездатних громадян у продуктивній групі налічується 42, непродовольчих товарів – 49, товарів загальносімейного вжитку – 49, послуг – 23. Наприклад, відповідно до цього нормативного акта в рік одній людині для споживання достатньо 2,5 кг рису, 2 кг гречаної крупи, 38 кг житнього хліба, 27 кг капусти. Щодо одягу, то для жінки працездатного віку передбачається одиниця верхнього зимового одягу – пальто з тривалістю експлуатації 8 років, одні зимові чоботи з тривалістю експлуатації – 5 років, спідниця напіввовняна – експлуатація 5 років, светр – експлуатація 3 роки тощо [9]. Необхідно акцентувати увагу, що останні зміни до Методики вносилися 13.01.2014 № 16/20/8, які стосувалися лише змін назв органів виконавчої влади внаслідок реорганізації. Навіть без економічних підрахунків можна зробити висновок, що критерії, покладені в основу такого соціального забезпечення, не лише не захищають громадян від зубожіння, а поглиблюють його. Базуючись на суто умовному переліку необхідних для існування людини товарів, досить сумнівною видається можливість особи придбати ці товари на прожитковий мінімум, встановлений на сьогоднішній день в Україні. Згідно зі статтею 7 Закону «Про Державний бюджет України на 2016 рік» від 25.12.2015 № 928-VIII установлено у 2016 році прожитковий мінімум на одну особу в розрахунку на місяць у розмірі з 01 травня – 1399 гривень, з 01 грудня – 1496 гривень, а для основних соціальних і демографічних груп населення: дітей віком до 6 років: з 01 травня – 1228 гривень, з 01 грудня – 1313 гривень; дітей віком від 6 до 18 років: з 01 травня – 1531 гривня, з 01 грудня – 1637 гривень; працездатних осіб: з 01 травня – 1450 гривень, з 01 грудня – 1550 гривень; осіб, які втратили працездатність: з 01 травня – 1130 гривень, з 01 грудня – 1208 гривень [10]. Як аргументовано підкреслює Пищуліна О. М., чинна в Україні система державних соціальних стандартів не є цілісною і поки що не зорієнтована на конституційні норми, не забезпечує урахування міжнародних норм в галузі застосування соціальних стандартів. Чинні на сьогодні соціальні

стандарти далекі від сучасних економічних реалій та застосовуються без урахування економічних можливостей держави [11]. Таким чином, в Україні спостерігається неузгодження нормативно визначених соціальних життєвих стандартів, необхідних для підтримання життя людини і матеріального забезпечення цих стандартів – прожиткового мінімуму, гарантованого державою. Крім того, вказані цифри не відповідають положенням постанови Кабінету Міністрів України від 05.04.2012 № 318, відповідно до яких державні соціальні стандарти та гарантії повинні визначатися на підставі базового державного соціального стандарту з урахуванням індексу споживчих цін, стану розвитку економіки та реформ у відповідних галузях. Базовий державний соціальний стандарт повинен визначатися на основі нових натуральних наборів, схвалених науково-громадською експертизою за участю соціальних партнерів. Такий підхід дасть можливість забезпечити обґрунтоване підвищення усіх державних соціальних стандартів та гарантій [12]. Проте реального перегляду базового державного соціального стандарту з урахуванням індексу споживчих цін, стану розвитку економіки та реформ у відповідних галузях в Україні як не відбулося, так і не відбувається. Про що засвідчує Ухвала Київського апеляційного адміністративного суду від 11.11.2015 у справі № 826/6362/15, якою було визнано протиправними дії Кабінету Міністрів України із встановлення розміру прожиткового мінімуму в Україні на 2015 рік без проведення і врахування результатів перегляду вмісту наборів непродовольчих товарів, продуктів харчування та послуг для основних соціально-демографічних груп населення всупереч вимогам статті 3 Закону України "Про прожитковий мінімум". В Ухвалі зазначено, що встановлення прожиткового мінімуму повинно ґрунтуватися на трьох елементах, передбачених Законом, якими є: 1) набір продуктів харчування; 2) набір непродовольчих товарів; 3) набір послуг. При цьому вказані елементи повинні бути актуалізовані (переглянуті) у періодичний строк, який не може бути менше ніж п'ять років. Проте відповідачем (Кабінетом Міністрів України) не надано ані суду першої інстанції, ані суду апеляційної інстанції затвердженого Кабінетом Міністрів України рішення про схвалення відповідного рішення експертної комісії щодо набору продуктів харчування, набору непродовольчих товарів і набору послуг для встановлення прожиткового мінімуму, на підставі якого було вчинено дії зі встановлення прожиткового мінімуму в Україні на 2015 рік [13]. Зрозуміло, що такий

стан речей не сприяє збереженню соціального миру та злагоди в суспільстві. Фактично в Україні обрано шлях гарантування фізіологічного споживчого кошика, який складається з переліку товарів, необхідних для фізичного виживання людини. Вартість мінімального споживчого кошика – показник, що характеризує мінімальний рівень задоволення фізіологічних і соціальних потреб. Вартість мінімального споживчого кошика визначає допустимий рівень бідності у суспільстві [14, с. 306]. За даними Центру перспективних соціальних досліджень Міністерства соціальної політики України бідність в Україні характеризується низкою національних ознак. Зокрема, специфічні особливості бідності в Україні мають прояв у такому: низький рівень життя населення в цілому; надмірне соціальне та майнове розшарування; розповсюдженість бідності серед працюючого населення; висока питома вага людей, що вважають себе бідними [15]. Проблема підсилюється тим, що відмінною ознакою так званого «реального» законодавства України є встановлення таких мінімальних державних стандартів та гарантій у сфері соціального забезпечення, котрі абсолютно не узгоджуються з соціальними стандартами країн Європейського Союзу. Встановлені в Україні соціальні стандарти по суті є не лише межею бідності, а й крайньою формою бідності. Згідно зі Стратегією подолання бідності, затвердженою Указом Президента України 15.08.2001 № 637/2001, межа бідності – це рівень доходу, нижче від якого є неможливим задоволення основних потреб. Нині межа бідності встановлюється як частка прожиткового мінімуму на одну особу в розрахунку на місяць. На її основі визначаються сім'ї, які належать до категорії бідних; крайня форма бідності – бідність, яка порівняно зі стандартами цивілізації асоціюється з межею виживання [16]. В Україні складається парадоксальна ситуація поглиблення зубожіння населення на тлі регламентування боротьби з бідністю, що призводить до нівелювання гуманістичної функції розвитку держави.

Разом з тим у більшості країн світу на законодавчому рівні гарантується соціальний споживчий кошик, який складається з досить широкого переліку товарів, що дозволяють людині належно та гідно існувати. Наприклад, у Великобританії до споживчого кошика входять навіть комп'ютерні ігри, шампанське, пиво, MP3-плеєр, акустична гітара, витрати на садівника, перелік товарів для дому, включаючи дверні ручки; французи у свій споживчий кошик закладають витрати на

відвідування перукарні, придбання лаків для волосся, гелів для душу, апаратів для виправлення зубів, оренду автомобілів, проїзд на таксі, кошти на їжу для котів та собак [17].

3 метою стимулювання перегляду та розширення споживчого кошика (продуктів харчування, непродовольчих товарів та послуг), достатнього для забезпечення нормального функціонування організму людини, збереження її здоров'я, а також необхідного для задоволення основних соціальних і культурних потреб особистості людини, було підготовлено проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо порядку формування та перегляду розміру прожиткового мінімуму) від 08.02.2013 № 2250, згідно з яким аргументовано пропонуються нові підходи щодо перегляду прожиткового мінімуму, а саме: якщо за даними моніторингу прожиткового мінімуму у звітному періоді фактичний розмір прожиткового мінімуму на одну особу, а також окремо для тих, хто відноситься до основних соціальних і демографічних груп населення, більш як на один відсоток перевищує офіційно затверджений розмір прожиткового мінімуму на відповідний період, центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сферах трудових відносин, соціального захисту населення готує пропозиції про внесення змін до Державного бюджету України щодо коригування розміру прожиткового мінімуму з урахуванням фактичного зростання споживчих цін і тарифів [18]. На наш погляд, вказаний законопроект дозволить вдосконалити механізм визначення величини прожиткового мінімуму як базового соціального стандарту.

Також при встановленні розміру прожиткового мінімуму доцільно враховувати критерії визначення мінімальних норм соціального забезпечення, які рекомендуються на міждержавному рівні. Зокрема, на 101-й сесії Міжнародної конференції праці МОП, яка проходила у 2012 р., розглядалися мінімальні норми соціального захисту з метою соціальної справедливості та соціальної глобалізації, згідно з якими держави-члени зобов'язані впроваджувати та в максимально стислі строки доповнювати, а також підтримувати свої норми соціального захисту, що включають основні соціальні гарантії. Ці гарантії повинні, як мінімум, забезпечувати, щоб протягом всього життєвого циклу всі особи, що потребують допомоги, мали доступ до основних видів медичного обслуговування та до базових гарантій отримання доходу, які в сукупності забезпечують оптимальний доступ до товарів та послуг, що

визначені на національному рівні як необхідні. Мінімальні норми соціального захисту повинні включати такі основні соціальні гарантії: а) доступ до національно встановлених видів товарів та послуг, що складають найважливіші медичні послуги, в тому числі у випадку охорони материнства; б) основні гарантовані доходи на дітей відповідно до національно встановленого мінімального рівня, що повинні забезпечити доступ до харчування, освіти, догляду та інших необхідних товарів та послуг; в) основні гарантовані доходи для осіб економічно активного віку, нездатних отримувати достатній дохід у випадку хвороби, безробіття, вагітності та пологів та втрати працездатності; г) основні гарантовані доходи для осіб похилого віку [19].

Враховуючи вищезазначене, варто констатувати, що в умовах сьогодення в Україні нагальною є потреба перегляду Методики визначення розміру прожиткового мінімуму на одну особу та для осіб, які відносяться до основних соціальних і демографічних груп населення, зокрема, варто змінити з врахуванням моніторингу сучасних потреб особи визначений чинним законодавством України перелік продуктів харчування, непродовольчих товарів та послуг для основних соціальних і демографічних груп населення. Перегляд Методики має базуватися на тенденціях визначення прожиткового мінімуму, який закладений в законодавстві країн Європейського Союзу, де головним мірилом є сукупність реальних життєвих потреб сучасної людини, перелік котрих на підставі моніторингу постійно розширюється та доповнюється.

З метою вдосконалення чинного соціально-забезпечувального законодавства України бажано уточнити правовий зміст поняття «прожитковий мінімум», а саме: частину першу статті 1 Закону України «Про прожитковий мінімум» пропонується викласти в такій редакції: «Прожитковий мінімум – це законодавчо встановлений мінімальний розмір місячного доходу громадян держави, необхідний для збереження здоров'я і підтримання належного рівня життєдіяльності людини (задоволення соціальних (біологічних, духовних) потреб), що ґрунтується на споживчих цінах на продукти харчування, непродовольчі товари та послуги та витратах на обов'язкові платежі та збори».

Висновок. Дієвій реалізації гуманістичної функції соціальної проєвропейської політики в Україні сприятиме розробка та впровадження ефективного правового механізму короткострокової та довгострокової комплексної стратегії подолання бідності в напрямі

підвищення якості життя. Першочергове завдання короткострокової стратегії подолання бідності – забезпечення вразливих верств населення на рівні мінімальних соціальних стандартів, котрі відповідають соціальним потребам людини в умовах сьогодення. Перспективним завданням довгострокової стратегії подолання бідності має стати забезпечення якості життя населення на рівні державних соціальних стандартів, розмір яких визначатиметься, виходячи з розміру середньої заробітної плати, що склалася у регіонах держави.

Список використаних джерел:

1. Большой Энциклопедический словарь. – М.: «Советская энциклопедия», 1991. – 1000 с.
2. Загальна Декларація прав людини прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН: Міжнародний документ від 10.12.1948: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.nau.ua/doc/?code=995_015.
3. Про мінімальні норми соціального забезпечення: Конвенція Міжнародної організації праці № 102 від 28.06.1952: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/993_011/page2.
4. Європейський кодекс соціального забезпечення: Міжнародний документ від 14.03.1964 № ETS № 48: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_329.
5. Соціальні стандарти та соціальні гарантії: теоретичні аспекти, проблеми, світовий досвід: [монографія] / ред.: В. В. Латік, В. В. Мушинін; Центр персп. соц. дослідж. М-ва праці та соц. політики України та НАН України. – К.: ЦПСД, 2007. – 320 с.
6. Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії: Закон України від 05.10.2000 № 2017-III // Офіційний вісник України від 17.11.2000 - № 44, стор. 1, стаття 1876.
7. Державний класифікатор соціальних стандартів і нормативів: затверджений наказом Міністерства праці та соціальної політики України від 17.06.2002 № 293: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: mlsp.kmu.gov.ua/labour/document/38243.
8. Про прожитковий мінімум: Закон України від 15.07.1999 № 966-XIV: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?code=966-14>.
9. Про затвердження наборів продуктів харчування, наборів непродовольчих товарів та наборів послуг для основних соціальних і демографічних груп населення: постановою Кабінету Міністрів України від 14.04.2000 № 656 // Офіційний вісник України від 05.05.2000 – № 16, стор. 97, стаття 675.
10. Про Державний бюджет України на 2016 рік: Закон України від 25.12.2015 № 928-VIII // Відомості Верховної Ради України від 29.01.2016 - № 5, стор. 101, стаття 54.
11. Пищуліна О. М. Щодо зміни підходів до формування соціальних стандартів в Україні / О. М. Пищуліна: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.niss.gov.ua/Monitor/Desember/13.html.
12. Про схвалення Прогнозу Державного бюджету України на 2013 і 2014 роки: постановою Кабінету Міністрів України від 05.04.2012 № 318 // Офіційний вісник України від 28.04.2012 – № 31, стор. 134, стаття 1143, код акта 61338/2012.

13. Про визнання протиправними дій Кабінету Міністрів України із встановлення розміру прожиткового мінімуму в Україні на 2015 рік: Ухвала Київського апеляційного адміністративного суду від 11.11.2015 у справі № 826/6362/15: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/SO11434.html.

14. Економічний словник-довідник [за ред. С. В. Мочерного]. – К.: Феміна, 1995. – 368 с.

15. Реалії та перспективи подолання бідності в Україні: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://cpsr.org.ua/index.php?Itemid=31&>.

16. Стратегія подолання бідності: Затверджено Указом Президента України від 15.08.2001 № 637 // Офіційний вісник України від 31.08.2001 – № 33, стор. 39, стаття 1525, код акта 19775/2001.

17. Споживчий кошук українця – за визнаною у світі межею бідності: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kolo.poltava.ua/2011/12/15/>.

18. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо порядку формування та перегляду розміру прожиткового мінімуму): Проект Закону від 08.02.2013 № 2250: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?id=&pf3511.

19. Минимальные нормы социальной защиты в целях социальной справедливости и справедливой глобализации: [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.ilo.org/wcmsp5/groups>.